

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบและเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานที่เกษตรกรยอมรับ ในอำเภอศรีสำราญ จังหวัดสุโขทัย ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อ เพื่อ 1) ทราบถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล 2) ทราบถึงระดับการยอมรับรูปแบบและเทคโนโลยีในการทำการเกษตรแบบผสมผสาน และ 3) ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับระดับการยอมรับรูปแบบและเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานที่เกษตรกรยอมรับ ในอำเภอศรีสำราญ จังหวัดสุโขทัย โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ทำการเกษตรแบบผสมผสานในพื้นที่อำเภอศรีสำราญ จังหวัดสุโขทัย จำนวนทั้งหมด 11 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลหาดเสี้ยว ตำบลป่าจี่ ตำบลแม่สำ ตำบลแม่สิน ตำบลบ้านตึก ตำบลหนองอ้อ ตำบลท่าชัย ตำบลศรีสำราญ ตำบลดงคู ตำบลบ้านแก่ง และตำบลสารจิตร จำนวน 366 ครัวเรือน ซึ่งได้มาจากสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (sample random sampling) จากจำนวนประชากรทั้งหมด 4,352 ครัวเรือน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ทำการประมวลผลข้อมูลด้วยโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย โดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ Chi-square

สรุปผลการวิจัย

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะส่วนบุคคล

ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสามในสี่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 45 ปี โดยมีที่อายุน้อยที่สุด 21 ปี และมีอายุมากที่สุด 70 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับ มีสมาชิกภายในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 4 คน ที่มีสมาชิกภายในครอบครัวน้อยที่สุดคือ 1 คน และมากที่สุด 7 คน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ผู้ให้ข้อมูลมีขนาดของพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 7.01 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลที่มีขนาดของพื้นที่ทำการเกษตรน้อยที่สุด 1 ไร่ และมากที่สุด 41 ไร่ มีรายได้รวมในภาคการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 51,445.36 บาทต่อปี ที่มีรายได้น้อยที่สุด 10,000 บาทต่อปี และมากที่สุด 200,000 บาทต่อปี

ลักษณะทางสังคม

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร และเป็นสมาชิกกลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ไม่ได้มีตำแหน่งทางสังคม ใช้เงินทุนของตนเองในการเกษตรแบบผสมผสาน ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรแบบผสมผสานจากเอกสารเผยแพร่ทางการเกษตร สื่อวิทยุ และจากวารสาร/นิตยสารเกี่ยวกับการเกษตร เกือบทั้งหมด เคยได้รับการฝึกอบรมในปีที่ผ่านมา มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมเฉลี่ย 2.11 ครั้งต่อปี ในการฝึกอบรมต่ำสุด 1 ครั้งต่อปี และมากที่สุด 5 ครั้งต่อปี เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกษตรในรอบเดือนที่ผ่านมา เฉลี่ย 6.04 ครั้งต่อเดือน มีมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกษตรต่ำสุด 1 ครั้งต่อเดือน และมากที่สุด 30 ครั้งต่อเดือน

รูปแบบและเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานที่เกษตรกรยอมรับ ในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสามในสี่ (ร้อยละ 77.32) ดำเนินกิจกรรมการเกษตรจำนวน 1-2 กิจกรรม และมีรูปแบบการเกษตรแบบผสมผสานแบบพืช + พืช (ปลูกพืชอย่างเดียว) ผู้ให้ข้อมูลมีการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานทุกด้านในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.16) โดยผู้ให้ข้อมูลมีการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานด้านการปลูกพืชร่วมกับพืชในระดับปานกลาง มีการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานด้านการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ในระดับน้อย และมีการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานด้านการเลี้ยงสัตว์ร่วมกับสัตว์ในระดับน้อยที่สุด ตามลำดับ

ด้านการปลูกพืชร่วมกับพืช

ผู้ให้ข้อมูลมีการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานด้านการปลูกพืชร่วมกับพืชโดยรวมในระดับปานกลาง โดยหัวข้อที่ผู้ให้ข้อมูล มีการยอมรับในระดับมากที่สุด คือ การปลูกไม้ยืนต้นแบบผสมผสานอื่นๆ และการนำเศษวัสดุจากพืชมาทำปุ๋ยให้กับพืชและคลุมดินให้กับพืช ส่วนหัวข้อที่ผู้ให้ข้อมูลมีการยอมรับในระดับปานกลางคือ การปลูกไม้ยืนต้นในนา และหัวข้อการปลูกพืชชั้นล่างร่วมกับไม้ยืนต้น ผู้ให้ข้อมูลมีการยอมรับในระดับน้อยที่สุด

ด้านการเลี้ยงสัตว์ร่วมกับสัตว์

ผู้ให้ข้อมูลมีการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานด้านการเลี้ยงสัตว์ร่วมกับสัตว์โดยรวมในระดับน้อยที่สุด โดยหัวข้อที่มีการยอมรับในระดับน้อยที่สุดคือ การเลี้ยงสัตว์หลายชนิดร่วมกัน ส่วนหัวข้อที่มีการยอมรับในระดับน้อยที่สุดคือ การเลี้ยงสัตว์ควบคู่กับการเลี้ยงปลา และการเลี้ยงปลาหลายชนิดร่วมกัน

ด้านการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์

ผู้ให้ข้อมูลมีการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานด้านการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์โดยรวมในระดับน้อย โดยหัวข้อที่มีการยอมรับในระดับน้อยคือ การนำเศษผักและฟางไปเลี้ยงสัตว์ การนำมูลสัตว์มาทำปุ๋ยใส่พืช และทำแปลงตอนแล้วนำไปเลี้ยงสัตว์ (ค่าเฉลี่ย 2.49) การเลี้ยงปลุสัตว์ในสวนไม้ผล และการเลี้ยงปลาในนาข้าว ส่วนหัวข้อที่ผู้ให้ข้อมูลมีการยอมรับในระดับน้อยที่สุดคือ การเลี้ยงสัตว์ในร่องสวน การเลี้ยงเป็ดในนาข้าว และการนำน้ำจากบ่อปลาหรือพื้นที่การเกษตรไปรดพืช ตามลำดับ

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับรูปแบบและเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานที่เกษตรกรยอมรับ ในอำเภอศรีษะนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม กับระดับการยอมรับการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอศรีษะนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่า

เพศของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอศรีษะนาลัย จังหวัดสุโขทัย ($p < 0.05$) ในด้านการปลูกพืชร่วมกับพืช

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอศรีษะนาลัย จังหวัดสุโขทัย ($p < 0.05$) ในด้านการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์

ตำแหน่งทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอศรีษะนาลัย จังหวัดสุโขทัย ($p < 0.05$) ในภาพรวม

สำหรับอายุ ระดับการศึกษา จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร รายได้ แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเกษตร ประสบการณ์ในการฝึกอบรม การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร และการติดต่อเจ้าหน้าที่เกษตร ของผู้ให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการยอมรับการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอศรีษะนาลัย จังหวัดสุโขทัย

อภิปรายผลการวิจัย

1. เพศของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ($p < 0.05$) ในด้านการปลูกพืชร่วมกับพืช บัญสม วราเอกศิริ (2539: 96-97) ได้กล่าวว่า แม้โลกปัจจุบันจะพัฒนาก้าวหน้าไปไกลเพียงไหน เป็นที่น่าสังเกตว่า เพศหญิงและเพศชายก็ยังคงมีแนวโน้มทางจิตวิทยาที่แตกต่างจากกันอยู่เหมือนเดิม ผู้ชายการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจริง แต่ค่อยเป็นค่อยไปตามวาระและโอกาสแต่ผู้หญิงยังคงเอาจริงเอาจังกับชีวิตเช่นเดิม และ ปัญญา หิรัญรัมย์ (2529: 185) ได้ศึกษาพบว่า เกษตรกรชายมีความเชื่อมั่น มีเหตุมีผล หรือชอบตัดสินใจทำอะไรใหม่ๆ มากกว่าเกษตรกรผู้หญิงที่ไม่ชอบความเสี่ยง ความไม่แน่นอน ผู้หญิงชอบใช้อารมณ์และจิตใจได้ง่ายกว่าผู้ชาย แต่การยอมรับการเปลี่ยนแปลงก็ไม่ได้ง่ายไปกว่าผู้ชาย

2. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ($p < 0.05$) ในด้านการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2527: 8) เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการปลูกพืช ตลอดจนระยะเวลาในหนึ่งปีของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า จำนวนแรงงานในครอบครัวของเกษตรกรมีผลต่อการยอมรับการปลูกพืชเป็นอย่างมาก ซึ่งแตกต่างกับผลการวิจัยของ กัญญา โพธิ์เอี่ยม (2538: 65) ที่ระบุว่าจำนวนแรงงานในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กับการปลูกผักกางมุ้งของเกษตรกรผู้ปลูกผักในจังหวัดสุพรรณบุรี วิจิตร อาวะกุล (2527: 131) กล่าวว่า เกษตรกรที่ได้รับความช่วยเหลือในการทำฟาร์มจากแม่บ้านและบุตรหลาน จะยอมรับแนวคิดหรือวิธีการใหม่ๆ ได้มาก และพงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2527: 8) พบว่า จำนวนแรงงานในครอบครัวของเกษตรกรมีผลต่อการยอมรับการปลูกพืชเป็นอย่างมาก ตลอดจนจำนวนแรงงานในครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับการยอมรับนวัตกรรม และยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่เสริมสร้างพลังทางใจในการนำนวัตกรรมไปปฏิบัติ

3. ตำแหน่งทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ($p < 0.05$) ในภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึง รูปแบบและเทคโนโลยีการเกษตรแบบผสมผสานที่เกษตรกรยอมรับ ในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับการบริหารของผู้บริหารงานกรมส่งเสริมการเกษตรในระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินการส่งเสริมการเกษตรบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรตำบลหรือเกษตรอำเภอ ควรจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรที่มีความรู้ประสบการณ์และประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรผสมผสานเป็นที่เล็งให้กับเกษตรกรรายอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในหมู่บ้าน ไปพร้อมๆ กับการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อพัฒนาไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างเป็นทางการและยั่งยืน

2. จากผลการวิจัยพบว่าเพศ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และตำแหน่งทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับระดับการยอมรับการเกษตรแบบผสมผสานในขณะที่ปัจจัยด้านอายุ ระดับการศึกษา จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร รายได้ แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเกษตร ประสบการณ์ในการฝึกอบรม การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร และการติดต่อเจ้าหน้าที่เกษตรไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติ กับระดับการยอมรับการเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ดังนั้นการที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรมีการยอมรับการเกษตรแบบผสมผสานจึงต้องคำนึงถึงและตระหนักถึงปัจจัยดังกล่าวด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำการวิจัยเพื่อศึกษาข้อมูลรายละเอียดเชิงลึก ผู้ที่ประสบความสำเร็จจากการจําแนกแนวทางเกษตรแบบผสมผสานไปใช้ ทั้งกระบวนการทัศน กระบวนการคิด และเทคนิควิธีการ เพื่อเป็นต้นแบบของทางการทำเกษตรแบบผสมผสานของเกษตรกรต่อไป

2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนในพื้นที่ก่อนและหลังจากการนำระบบเกษตร

ผสมผสานไปใช้ เพื่อให้ทราบผลของการนำระบบการเกษตรแบบผสมผสานไปใช้ และทำให้มี
ผลงานวิจัยที่ประจักษ์มากยิ่งขึ้น